

Sámegeiela ja sámi girjjálašvuoda symposia 14.-16.11.2018 Oulus

Lene Antonsen ja Laura Janda: Earutkeahkes oamasteapmi, nugo boahdá ovdan davvisámi aviisateavsttain

Lene Antonsen ja Trond Trosterud: Dihtorjorgaleami rolla sámi servodagas

Outi Guttorm: *Dat*-pronomena adnominála geavaheapmi Suoma ja Norgga beale sámegeielas

Kaisa Rautio Helander: Mii lea ortográfalaš loatnanamma?

Annukka Hirvasvuopio-Laiti: "Ođđa luohiti" jagi 1968 rájes – Mii rievddai ja makkár váikkuhusat das ledje sámemusihkkii

Johanna Johansen Ijäs: Vuollegolmmajahkásaš máná direktiivvat

Marjatta Jomppanen: *Guovdu fatnasa vai gasku fatnasa?*

Markus Juutinen: Kodamolsun nuortalaš- ja mearrasámegeiela gaskkal

Maja-Lisa Kappfjell ja Trond Trosterud: Lullisámegeiela guovttestávval adjektiivvaid grammatihkka

Olle Kejonen: Muhtin syntávssalaš suopmanerohusat čohkkirassámegeielas

Eino Koponen: Nuortalaččaid "Pie'nne maainâs" ja dan vástagat eará Ruošša sápmelaččain

Miika Lehtinen: Nuortalašgiela vearbasuorgásat *-jed* ja *-õõvvâd*

Hanna Mattila: Luondu ja olmmoš Áillohačča divttain

Jukka Mettovaara: Anarâškielâ suorgiittemoopâ máhđulâšvuodâin, ovdâmerkkân syergis - *(V)dâh*

Petter Morottaja: Anarâškielâ variaatio kiedâvuššâm Kielâtekno analysaattorist: motomeh ovdâmeerhah

Eljas Niskanen: Anarâškielâlâš media já čallum kielâ

Marja-Liisa Olthuis: Suomâkielâ interferens ceelhâopâlijn ráhtusijn sâmi kielâst

Marja-Liisa Olthuis ja Pigga Keskitalo: Ieguđetlágán oahpaheaddjit sámi dilis

Helena Omma: Giella ja boazosámiid máhttu eatnamiid birra

Hanna Outakoski: Čállimin min mui talusa - studeanttat dutkame čálamáhtu

Siri Nystø Ráhka: Guovte gielajda lâhkât - julevsámemánáj giellamáhtudahka ja lâhkâmtjehpudahka

Sierge Rasmus: Badje-Deanu giellabirrasa nuppástuvvan sođiid maŋŋá

Ilona Rauhala: Adjektiivvaid geavaheapmi davvisámegeielas: Jens Friisa ja ođđa ságastallanmateriála veardádallan

Trond Trosterud: Partihkkalat

Ryo Umeda: Dálá davvisámegeiela referatiivaráhkadusaid syntávssalaš ja semantihkalaš sárgosat

Taarna Valtonen, Kati Kallio, Marko Jouste: Olaus Sirma: čuvgehuvvon diktačálli vai njálmmálaš girjjálašvuoda gaskkusteadđji?

Jussi Ylikoski: *Bora- ja jugakeahttá hála- ja čáledettiin:* Degrammatikalisašuvdna davvisámegeielas

Lene Antonsen ja Laura Janda
UiT Norgga árkálaš universitehta

Earutkeahes oamasteapmi, nugo boahťá ovdan davvisámi aviisateavsttain

Letne guorahallan man láhkai substantiivvat oktan oamastangehčosiin (SOG) geavahuvvojit davvisámi aviisateavsttain.

SOG leat unnit geavahas aviisateavsttain go čáppagirjjálašvuodas, ja muhtun muddui eará substantiivvaiguin go čáppagirjjálašvuodas (čáppagirjjálašvuoda geavaheami leaba gieđahallan Antonsen & Janda 2015). Letne erenoamážit geahččan substantiivvaid maidda aviisateavsttain dávjimusat lasihuvvo oamastangeažus (omd. *bargu*: *bargguinis*), ja maiddái geahččan man dávjá dát substantiivvat leat mielde gihpuin main lea refleksiivapronomen genetiivvas (*iežas bargguin*).

Fágagirjjálašvuodas lea dábálaš juohkit oamasteami guovtti jovkui:

1. Earutkeahes oamasteapmi (eng. inalienable possession)
2. Earuhahtti oamasteapmi (eng. alienable possession), mii lea buot eará go earutkeahes oamasteapmi.

Vaikko leat erohusat kultuvrras nubbái das mo oamit juohkásit dán guovtti jovkui, de earutkeahes oamasteapmi namuhuvvo dávjimusat fuolkevuoda ja rumašosiid oktavuodas.

Letne guorahallan makkár juohkáseapmi lea dán guovtti joavkku gaskkas davvisámegielas. Materiála čájeha ahte earutkeahes oamasteapmi boahťá vel čielgaseappot ovdan aviisateavsttaid SOG-geavahas go čáppagirjjálašvuodas. Go gehčče dan 100 substantiivva maidda aviisateavsttain dávjimusat lasihuvvo oamastangeažus, de njealjádas substantiivvain mitalit FUOLKEVUODAS, muhto vel stuorit oassi substantiivvain leat olbmuid BUKTAGAT. Substantiiva 'girji' sáhtta leat girji maid olmmoš lohka (mii addá earuhahtti oamasteami) dahje girji maid olmmoš lea čállán, ja dalle lea BUVTTA, mii addá earutkeahes oamasteami. Dáid substantiivvaid gaskkas leat maiddái lingvisttalaš buktagat mat leat čadnon odđáigásaš servodatdoaimmaide, ja mat čáppagirjjálašvuodas leat unnán geavahuvvon SOG:in, nugo 'preassadieđáhus' ja 'sáhkavuorru'. Dát čájeha ahte aviisateavsttaid SOG geavahas lea produktiiva. BUVTTA-joavku ii leat mielde Dixon (2009) earutkeahes oamasteami klassifiseremis.

Letne maiddái guorahallan SOG grammatihkalaš hámiid. Juohke semantihkalaš joavkkus lea sierra grammatihkalaš profiila, ja muhtun substantiivvaiguin SOG geavahuvvo dušše idiomáhtalaččat.

Referánsat:

Antonsen, Lene and Laura Janda 2015: Oamastanráhkadusat davvisámi girjjálašvuodas.[English summary: Possessive constructions in North Saami prose.] Vuokko Hirvonen, Johanna Johansen Ijäs Marjatta Jomppanen and Kaarina Vuolab-Lohi (ed.): Symposia ávvučála – Nostalgiija, naga ja eará gielalaš ja kultuvrralaš fenomenat. Dieđut 2/2015 s. 9–43.

Dixon, Robert M. W. 2009: Basic Linguistic Theory, Volume 2: Grammatical topics. Oxford: OUP Oxford.

Lene Antonsen ja Trond Trosterud
UiT Norgga árkálaš universitehta

Dihtorjorgaleami rolla sámi servodagas

Dihtorjorgaleami lea vejolaš geavahit ipmárdusa várás ("maid teavsttas lohká?") ja teakstabuvttadeami várás ("sáhttago dihtor buvttadit munnje teavstta, maid sáhtán almmuhit?").

Sámi oktavuodas lea mángii dárbu oazžut jorgalanveahki ipmárdusa várás: Dárogielagat ja suomagiela eai ipmir sámegeiela teavstta, ja dárbbasit dan dihte jorgalusa dárogillii dahje suomagillii. Davvisámegeielat lohkki dárbbasa veahki lohkat lullisámegeiela teavstta, dahje nubbi ladje. Dáinna lágiin dihtorjorgaleapmi dahká vejolažžan čállit sámegeillii, go čáli ii dárbbas váldit vuhtii lohkkiiid vejolaš váilevaš giellamáhtu.

Jorgaleapmi buvttadeami várás gáibida alla kvalitehta: Jos buvttadusas ferte divvut omd. juohke goalmát sáni vai boadus lea dohkálaš, de manná johtilabbot ieš jorgalit manuálalaččat dihtora haga. Jos sihke gáldo- ja ulbmilgiella leat sámegeielat, de syntávssalaš erohus gielaid gaskkas ii leat nu stuoris, go fas jorgaleapmi sámegeiela ja eanetlogugiela gaskka lea stuorát hástalus.

Giellatekno lea intesiivalaččat bargan dihtorjorgalemiin 2014 rájes, davvisámegeielas eará sámegeielaide, muhto maiddái davvisámegeielas dárogillii. Dán prográmma lea dál laktojuvvon sihke Sámi allaskuvlla ja Guovdageainnu suohkana ruovttusiidduide veahkkin daidda geat eai ipmir sámegeiela teavstta. Prográmma sátnelisttus leat 39.000 sátnepára, ja dasa lassin 41.000 nammapára. Measta 1400 njuolggadusa válljejit rivttes jorgalusa, dalle go leat eanet vejolašvuodas, omd. 'godđit' sáhttago jorgaluvvot sihke 'å strikke' og 'å veve'. Eará njuolggadusat heivehit sátnortnega dárogeiela syntáksii, ja válljejit juogo indefinihtta dahje definihtta hámi, ja lasihit sániid nugo artihkkala, preposišuvnna ja pronomena, vai boadus sulastahtta dárogeiela, omd. 'Šiljus lea biila.' jorgaluvvo 'På gårdsplassen er det en bil.'

Moai áigo mitalit davvisámi-dáru prográmma evaluerema bohtosiid.

* jorgalusa gielalaš feilaanalysa (man ollu ferte divvut dihtorprográmma jorgalusa vai lea dohkálaš dárogeiela? Mat leat dábbálemos meattáhusat? Mat leat váddáseamos gielalaš áššit jorgalanprográmmii?)

* informánttaid ipmárdusa (man bures lohkki ipmirda dihtorjorgaluvvon teavstta?)

* mo gielalaš meattáhusat váikkuhit informánttaid ipmárdussii
(Evalueren galgá dahkkot golggotmánus 2018.)

Dárogeiela buvttadusas leat olu hástalusat, sihke sátnortnega, indefinihtta/definihtta válljema, ja sátneválljema dáfus. Váikko lea álki gávdnat feailaid dárogeiela cealkagis, de ii leat nu čielggas makkár feailat eanemusat hehttejit lohkki ipmárdusa. Ovdanbuktima ulbmil lea iskat vástidit dasa.

Outi Guttorm
Sámi allaskuvla ja Oulu universitehta

Dat-pronomena adnominála geavaheapmi Suoma ja Norgga beale sámegielas

Juo boares giellaoahpain namuhuvvo, ahte davvisámegiela muhtin pronomenat geavahuvvojit skandinávalaš gielaide artihkkaliid láhkai, omd. *dat olmmoš*, *dat buorre báimman* (gč. Friis 1856; Nielsen 1979). Dakkár geavaheapmi lea dábálaš maiddái dálá gielas (Guttorm 2015). Muhto leago *dat*-pronomena adnominála geavaheapmi seammalágan sihke Norgga ja Suoma beale sámegielas? Geavahuvvogo dat seammá olu ja seamma láhkai goappáge riikkas? Sáhtášii jurddašit ovdamearkka dihte ahte *dat*-pronomena artihkallágan geavaheapmi lea dábálut Norgga bealde dároggiela váikkuhusa geažil. Nuppe dáfus maiddái suomagielas geavahuvvo pronomen *se*, mii vástida sámegiela *dat*-pronomena, definihtta artihkkala láhkai (omd. Laury 1997; Juvonen 2000).

Fáddá gullá mu doavttirgrádaprošektii, mas guorahalan definihttavuođa, artihkkaliid ja demonstratiivapronomeniid davvisámegielas. Materiála dán oassedutkamuššii lean čohkken nuoraid rádioprográmmain *Sohkaršohkka* (Yle Sápmi) ja *Dáppe ruovttus* (NRK Sápmi).

Girjjálašvuohta:

Friis, Jens Anders 1856: *Lappisk grammatik*. Christiania: J.M. Cappelens forlag.

Guttorm, Outi 2015: Davvisámegiela adnominála dat – demonstratiivadeterminánttas maiddái definihtta artihkalin? – *Sámi dieđalaš áigečála* 2/2015: 7–31.

Juvonen, Päivi 2000: *Grammaticalizing the definite article. A study of definite adnominal determiners in a genre of spoken finnish*. Stockholm: Stockholm University. Department of linguistics.

Laury, Ritva 1997: *Demonstratives in interaction. The emergence of a definite article in Finnish*. Amsterdam: John Benjamins.

Nielsen, Konrad 1979 (1926–1929): *Lærebok i lappisk (samisk)*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kaisa Rautio Helander
Sámi allaskuvla

Mii lea ortográfalaš loatnanamma?

Dán sáhkavuoru fáddán leat dakkár sámi báikenamat, maidda eai leat njálmmálaš gielas buohtalasnamat mange eará gillii ja mat leat válđojuvvon maiddái čálalaš, virggálaš atnui nugo omd. namma *Sirma*. Jus dákkár báikenamat adnojuvvojit deivvolaččat maiddái earágielat oktavuodain, de nammafágalaš girjjálašvuodas dat gohčoduvvojit *nammasihtan* dahje *sitáhtanamman*.

Jus ja go sámi báikenamaid čállinvuohki lea áiggi mielde rievdan čállingiela ovdáneami boadusin, de leat olu ovdamearkkat das, ahte sámi namain sáhttet leat guokte čállinvuogi virggálaš anus, daningo boares čállinvuohki bisuhuvvo válđogiela nammaan.

Guorahalan sáhkavuorustan kontáktaonomastihka metodihka vuodul dákkár nammabáraid. Dutkangirjjálašvuodas ii leat sajáiduvvan tearbma dánlágan loatnanamaide, main boares čállinvuohki doalahuvvo dálá čállinvuogi lassin, ja danin ságastalan ja evttohan tearpma *ortográfalaš loatnanamma*.

Annukka Hirvasvuopio-Laiti
Sámi allaskuvla

“Ođđa luhti” jagi 1968 rájes – Mii rievddai ja makkár váikkuhusat das ledje sámemusihkkii

Vuosttas sámegeielat populára- dahjege modearna musihkka LP almmustuvai jagis 1968. Áillohačča “Joikuja”-skearrus ledje vuosttas geardde ovttahttojuvvon árbevirolaš luđiid ja čuojanasaid. Áillohaš ieš gohčui dan ođđa vuogi dahkat sámemusihka namahusain “ođđa luhti”. “Joikuja”-skearru álggahii sámemusihkas áibbas ođđa áigodaga ja lei vuodđun olles sámemusihka rievdamii – ii dušše Suomas baicce olles Sámis.

Nákkosgirjebarggustan dutkkan Jår’galæd’dji-lágádusa almmustahttin LP-skearruid lávlagiid teavsttaid. Dutkamušastan geavahan maŋjekolonisttalaš teorijja ja eamiálbmotmetodologiija. Analyseren maiddáid musihkkabihtáid musikálalaš beali iežan etnomusikologa skuvlejumi vuodul

Sáhkavuorus guorahalan man láchkai ja mainna lágiin árbevirolaš luhti rievddai Áillohačča álggahan vuogi mielde ja makkár váikkuhusat dainna leat leamašan modearna sámemusihkkii. Ovdamearkan geavahan iežan dutkamuša dutkanmateriála.

Johanna Johansen Ijäs
Sámi allaskuvla

Vuollet golmmajahkásaš máná direktiivvat

Direktiivvat leat olggosbuktimat maid ulbmil lea váikkuhit nuppi olbmo daguide ja doaimmaide. Direktiivvat sáhttet leat ovdamearkka dihte dakkár cealkagat go *Boađe fal!, Doai váldibeahhti dán!, Ehpetgo bora eambo?* ja *Ale vuos vuolgge!*. Direktiivvaiguin olmmoš gohčču, sihtá, bivdá, jearrá, evttoha ja rávve nuppi olbmo dahkat juoidá, dahje gieldá su dahkamis juoidá; daid ulbmil lea oččodit nuppi olbmo (dahje nuppiid olbmuid) dahkat dahje leat dagakeahhtá juoidá. Direktiiva leat funktionála kategoriija mii sisttisdoallá mánggalágan cealkkatiippaid, muhto maiddá oanehis dajaldagaid ja ovttaskas sániid main ii leat iežaset syntákssa. (Searle & Vanderveken 1989 [1985]: 198–205; Lauranto 2014: 12; Hakulinen et al. 2004: 1560–1561). Direktiivvat leat mihtilmas oassi mánáid ja rávisolbmuid juohkebeaivválaš gulahallamis, ja imperatiivvat ja eará čielga direktiivvat ihtet dan dihte árrat mánáid gillii (Aikhenvald 2012 [2010]: 325–330).

Sáme giela direktiivvaid ovdanbuktimis adnojuvvojit earenoamážit morfologalaš ja morfofonologalaš elemeanttat ja kategoriijat, nugo modusdovddaldagat, muhto leksikála elemeanttat nugo modála vearbbat, leat maid mihtilmasat. Ollu iešguđetlágan cealkkatiippain, ja maiddá eará cealkkaráhkadusain, sáhtá leat direktiiva doaibma. Nuppi olbmo daguide lea vejolaš váikkuhit sihke gohčču-, muitalan- ja jearaldatcealkagiiguin, ja direktiivan veadjá maid leat cealkkaráhkadus mas verbálan lea infinitiivahápmi almmá finihhta vearbahámi haga. Direktiivvat sáhttet leat sihke miedihan- ja biehttalancealkagat, muhto daid sáhtá ovdanbuktit maiddá verbála haga. Direktiivvaid lea vejolaš ovdanbuktit sihke njuolga ja eahpenjuolga, ja daid sáhtá modifiseret earret eará partihkkaliiguin ja suorgásiiguin. Dasa man njuolga direktiivvaid ovdanbukttá, sáhttet váikkuhit mánggalágan gielalaš (ja giela olgguldasa) fáktorat, nugo verbála modus, vearbaleksema semantihkalaš sisdoallu ja dat adnojuvvo direktiivvas modála veahkkevearba.

Sáhkavuorus guorahalan direktiivvaid oččodeami vuollet golmmajahkásaš máná gielas. Guorahallan vuodđuduvvá materiálii mii lea čoggojuvvon ovttá máná ja su áhči ságastallamiin dan rájes go mánná lei jagi ja gávccii mánu boaris. Čielggadan (1) makkár elemeanttaiguin mánná ovdanbukttá direktiivvaid, (2) mot direktiivvaid oččodeapmi ovdána guorahallanáigodagas ja (3) makkár ovttalágánvuodát ja erohusat máná ja rávisolbmo direktiivvain leat.

Girjjálašvuohta

Aikhenvald, Alexandra Y. 2012 [2010]: *Imperatives and Commands*. Oxford Studies in Typology and Linguistic Theory. Oxford: Oxford University Press.

Hakulinen, Auli & Vilkuna, Maria & Korhonen, Riitta & Koivisto, Vesa & Heinonen, Tarja Riitta & Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <<http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>> (2.7.2018)

Lauranto, Yrjö 2014. *Imperatiivi, käskey, direktiivi*. *Arkikeskustelun vaihtokauppielioppia*. Suomi 205. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Searle, John R. & Vanderveken, Daniel 1989 [1985]: *Foundations of Illocutionary Logic*. Cambridge & New York & New Rochelle & Melbourne & Sydney: Cambridge University Press.

Marjatta Jomppanen
Oulu universitehta

Guovdu fatnasa vai gasku fatnasa?

Guovdu ja *gasku* leat sihke adposišuvnnat ja advearbbat, mat geavahuvvojit oassin seammasullasaš mearkkašumis. Dán ovdasága ulbmilin lea gieđahallat *guovdu* ja *gasku* erohusaid ja seammasullasašvuodaid autenttalaš materiála vuodul. Váldodutkanmateriála čoggojit **SIKORis** (**S**ámi **I**nternationála **KOR**pus, mii lea sámegielat teakstačoakkáldat maid UiT Norgga ártalaš universitehta ja Norgga Sámediggi leat čohkken) ja Norgga nationála girjeráju sámegiela girjiin, mat gávdnojit digihámis.

Guktot advearbbat/adposišuvnnat *guovdu* ja *gasku* almmuhit báikki, gos ja gosa. Dasa lassin *guovdu* geavahuvvo mearkkašumis ‘dáfus, bealis’, *Luossabivdu lei headju buohkaid guovdu*; mearkkašumis ‘boahit ovddal’, *Son bođii guovžža guovdu* ja mearkkašumis ‘aiddo rivttes áiggi’, *Mun bohten aiddo mállása guovdu*. *Gasku* almmuha báikki lassin áiggi, *Áddjá bođii gasku juovllaid*. (Nielsen 1979a [1926–29]: 19, 188, 190, 203; Nielsen 1979b [1932–1962]: 65, 237; Nickel & Sammallahti 2011: 180–181, 184.)

Gáldut

Nickel, Klaus Peter & Sammallahti, Pekka 2011: Nordsamisk grammatikk. Karasjok: Davvi Girji AS.

Nielsen, Konrad 1979a [1926–29]: Lærebok i lappisk (samisk). Utarbeitet på grunnlag av dialektene i Polmak, Karasjok og Kautokeino. Grammatikk, tekster og glossar. 1. Grammatikk. Lydlære, formlære, orddannelseslære og syntaks samt tillegg. Bind I. 2. opplag. Universitetsforlaget, Oslo.

Nielsen, Konrad 1979b [1932–1962]: Lappisk (samisk) ordbok. Bind II. Universitetsforlaget, Oslo.

Markus Juutinen
Oulu universitehta

Kodamolsun nuortalaš- ja mearrasáme giela gaskkal

Dán ovdaságas giedahalan Njeavdán sápmelaččaid kodamolsuma teavsttain, maid Eliel Lagercrantz lea čoaggán. Guorahalan materiála Peter Auer (1998) golmmadását kodamolsunmálla vuodul. Vuosttas muttus ovttagiela gulahallamii váldojuvvojit ovttaskas sánit nuppi gielas. Nuppi muttus lea mánggalágan gielaid ráhkadusaid ovttastuvvan cealkagiid siste ja goalmát muttus gielaid giellaoahpat leat ovttastuvvan ja variašuvdna lea jávkan. Lulli-Várjjagis Njeavdán siidda nuortalaččat ledje nuortalašgiella-davvisáme giella guovttegielagat mañimustá 1700-logu rájes. Eliel Lagercrantz dagai gieddebargguid Njeavdamis geassit 1920. Son čohkkii ja almmustahtii teavstaid (1961) Oskar Romanoffas ja Ondrei Lietoffas, geat leigga goappašagat davvisáme giella-nuortalašgiella guovttegielagat. Okta Oskar teaksta lei su iežas mielde mearrasáme giela ja loahpat su teavsttat ledje nuortalaš- ja mearrasáme giela seahkalas hápmi.

Dárkilut guorahallama vuodul eará Oskar teavsttat leat nuortalašgiela. Oassi Ondrei teavsttain leat davvisáme giella ja eará teavsttat fas dakkár giella registaris, maid gohčodan nuortalašgiella-davvisáme giella. Ondrei ja Oskar davvisáme giela teavsttain leat ovttaskas cealkaga siskkáldas kodamolsumat nuortalašgiella. Kodamolsumat leat eanaš nuortalašgiela vearbahámit, maid sátnemáddagat leat oktasaččat nuortalaš- ja davvisáme giela. Oskara nuortalašgiela teavsttain leat cealkaga siskkáldas kodamolsumat davvisáme giella. Kodamolsumat leat sihke nomenat ja vearbbat. Nuortalašgiela teavsttain lea vehá eanet kodamolsun, go davvisáme giela teavsttain. Ondrei nuortalašgiella-davvisáme giella registtar spiehkka ovdibuin. Das lea olu eanet kodamolsun giela gaskkal. Giellain ii leat čielga bargujuohku, baicce registaris leat goappáge giela vearba- ja nomenhámit. Dán ii goittotge ii sáhte Auer terminologijja vuodul atnit seahkálas giellan, daningo registaris lea olu giellaoahpalaš variašuvdna. Ovdamearkka dihte mánggaidlogu nominatiivvas ja ovttaidlogu illatiivvas leat sihke nuortalašgiela ja davvisáme giela hámit. Dutkamuš lea oassi nákkosgirjjistan, man fáddán leat nuortalašgiela giellakontávtat.

AUER, PETER 1999: From Code-switching via Language Mixing to Fused Lects: Toward a Dynamic Typology of Bilingual Speech. *The International Journal of Bilingualism* 3, s. 309–322.
LAGERCRANTZ, ELIEL 1961: *Lappische Volksdichtung V See- und skolte-lappische Texte des südlichen Varangergebiets*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 124. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

Čoavddasánit: nuortalašgiella, kodamolsun

Maja-Lisa Kappfjell ja Trond Trosterud
UiT Norgga árkálaš universitehta

Lullisámegiela guovttestávval adjektiivvaid grammatihkka

Adjektiivvaid sojheapmi ii leat makkárga sámegielas nu eahpesihkkar go lullisámegielas. Bergslanda mielde systema lea "prinsihpas dego davvisámegielas". Sihke sátnegirjjiin ja teakstakorpusiin lea stuorra variašuvdna.

Guovttestávval adjektiivvain leat dábálaččat guokte hámi positiivvas. Nuppi hámis lea vokála loahpas (-V), ja nuppi hámis lea -s-geažus (-Vs). Dát guokte hámi sáhttet leat attribuhttahápmi dahje predikatiivahápmi, dahje sihke - ja. Prentejuvvon grammatihkaid mielde komparatiivahámit leat huksejuvvon predikatiivahámi vuodul, muhto go lea nu ollu variašuvdna predikatiivahámis, de maid komparerenssystemas lea ollu variašuvdna.

Buot njeallje attribuhtta-predikatiiva-kombinašuvnna leat grammatihkaid mielde (Bergslanda (1982), Hasselbrink (1982), Magga ja Magga (2012)) vejolaččat: (-V/-V, -V/-Vs, Vs/-V ja -Vs/-Vs), muhto goitge nu, ahte juohke adjektiiva gullá dušše ovttá jovkui.

Sihke positiivahámiid ja erenoamážit komparerenhámiid vuodul moai čájehetne, ahte otná dilli ii leat nu ovttageardán. SIKOR-korpusis adjektiivvat eai gula dušše ovttá systemii, muhto komparerejit sihke -V- ja -Vs-hámi vuodul.

Sáhkavuoru ulbmil lea iskat, leago ođđaáigásaš lullisámegiela teakstačoakkáldagas vejolaš gávdnat eará tendeanssaid adjektiivvaid sojheamis go namuhuvvon grammatihkain.

Girjjálašvuohta

Bergsland, Knut 1982: *Sydsamisk grammatikk*. Tromsø - Oslo - Bergen: Universitetsforlaget.
Magga, Ole Henrik ja Lajla Mattsson Magga 2012: *Sørsamisk grammatikk*. Kárášjohka: Davvi girji.

Hasselbrink, Gustav 1981-1985: *Südlappisches Wörterbuch = Oárj'elsaamien baaguog'ärjaa*.
Skrifter / utgivna genom Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala Ser. C, Lapskt språk och lapsk kultur ; 4. Uppsala : Lundequistska bokhandeln, 1981-1985. (1-3).

SIKOR. UiT Norgga árkálaš universitehta ja Norgga Sámedikki sámi teakstačoakkáldat,
Veršuvdna 08.12.2016, URL: <http://gtweb.uit.no/korp/>

Olle Kejonen
Uppsala Universitehta

Muhtin syntávssalaš suopmanerohusat čohkkirassámegielas

Dán logaldallamis ovdanbuvttán muhtin syntávssalaš erohusaid ovttá davvisámi suopmana siste. Logaldallama vuodđun leat preliminára bohtosat mu doktorándabarggus, man ulbmil lea čállit deskriptiiva grammatihka davvisámegielas. Barggu gielalaš vuodđun lea čohkkirassuopman, mii gullo duortnussámi suopmanjovkui. Čohkkirassámegiela sáhtta viidáseappot juohkit guovtti suorgái ele suopmanii: Norggabeal suopman ja Ruotabeal suopman. Vaikko dát guokte suopmana leat obba seammalágánat ja historjjálaččat gullojit oktii, de gávdnojit liikká erohusat daid gaskkas sihke fonologijja, morfologijja, sátneráju, sátneráhkadeami ja syntávssa dáfus. Muhtimat dain suopmanerohusain, muhto eai fal visot, vulget das ahte Norggabeal suopman mañemus jahkečuđiid lea báinnáhallan dárogillii, seammás go Ruotabeal suopman lea báinnáhallan suomagillii (ele meängillii), mii 1900-logu gaskamutto rádjái lei váldegiella davvisámi guovllus Ruota bealde. 1900-logu gaskamutto rájes lea ruota giella nai báidnigohtán Ruotabeal suopmana.

Sámi suopmandutkamis lea historjjálaččat bidjan olu deattu fonologalaš ja morfologalaš fenomenaide, muhto eai leat seamma olu deattuhan syntávssalaš erohusaid varietehtaid gaskkas. Danin lean válljen dán logaldallamis govvidit muhtin (morfo-)syntávssalaš erohusaid maid lean huomihan go lean guorahallagohtán čohkkirassámegiela suopmaniid.

Ovdamearkka dihte gektet Norgga bealde vearbba *atnit* predikatiiva oamasteamis (omd. *anán guokte bártni*) go Ruota bealde gektet lokatiivakonstrukšuvnna (omd. *mus leat guokte oappá*). Norgga bealde sáhtta bidjat polára gažaldagaid gahčanpartihkkala haga (omd. *galggat=Ø don goarrut?*) muhto Ruota bealde ferte geaktit gahčanpartihkkala (omd. *meidnet=go goarrut?*). Positiiva áigumušcealkagiin sáhtta Norgga bealde geaktit supiidnahámi (omd. *dat manai Narviikii beatnaga vieččážit*) muhto Ruota bealde fas dakkár hámit orrot láhpon, ja daid sadjái geaktá infinitiivva (omd. *dat manai beatnaga viežžat*).

Dáinna logaldallamiin háliidan vuosehit man dehálaš lea váldit vuhtii syntávssalaš variašuvnna ja giellakontávttaid váikkuhusaid giellagovvideamis.

Eino Koponen
Oulu universitehta

Nuortalaččaid “Pie'nne maainâs” ja dan vástagat eará Ruošša sápmelaččain

Vuosttaš prentejuvvon veršuvdna “Beatnaga máidnasis” gávdno 12 máidnasa čoakkáldagas, man almmustahtii Báhcaveaji searvegotti báhppa Konstantin Ščekoldin jagi 1890. Čoakkáldaga ovdasánis čálii muitala, ahte son lea čállán máidnasiid bajás Báhcaveaji nuortalaččain dulkka vehkiin, guhte jorgalii daid ruoššagillii. Ščekoldin dadjá, ahte son lea gullan eanetnai máidnasiid, muhto lea guođđán daid muitui merkekeahhtá, go dat ledje ruošša máidnasat.

Máidnasa juotna manná oanehaččat muitaluvvon dán láhkai: Ledje áhkku (ääkkaž) ja áddjá (källsaž). Áddjá lei albma olmmoš, muhto áhkáš lei belohakkii beana. Áddjá jámii ja fargga áhkui riegádii bárdni, guhte lei seammalágán go eadnis. Bárdni dáhttu eatni viežžat sutnje eamida golmma nieidda goađis, ja áhkku bargá gohččuma mielde. Áhkku máhccá soagnus boarrásamos nieiddain. Son málestišgoahhtá ja gielddá manjis geahččamis. Mannji ii jeagat muhto geahččá ja oaidná áhku vuoššamin biepmu náhkkeseahkas. Áhkku suhtá ja nuppástuhtá manji geađgin. Seamma láhkai geavvá gaskkamus nieiddain. Nuoramus nieida jeagada ja nu sus šaddá beanabártni eamit. Sudnuide riegáda bárdni, guhte lea nugo su áhčči. Beanabárdni váruha eamidis diktimis máná gožžat duolji ala. Oktii goittotge geavvá nu. Dalle beanabárdni vuolgá eret ruovttus ja váldá bártnis fárrui.

T. I. Itkonen almmustahtii jagi 1930 seammá – dahje seammanammasaš – máidnasis guokte variántta, mat leaba gaskaneaska hui sullasaččat muhto earráneaba mángga dáfus Ščekoldina máidnasis. Guhkit dain lea bajás čállojuvvon Njuohttejávrris (muitaleaddjin Marinja Gerasimoff) ja oanehabbo lea Suonjilis (muitaleaddjin Anastasia Moshnikoff). Dán veršuvnnas áhkáš ja vuorrasaš leaba albma olbmot, muhto sudno bárdni lea belohakkii beana. Ohpit vuolggaha beanabárdni eatnis eamida viežžat. Eadni buktá vuosttažettiin boarrásamos nieidda, muhto beanabárdni goddá su, go moarsi ii mieđit “beatnaga stoahkamiidda” ihkku áittis. Seammaláhkai geavvá gaskkamus nieiddain. Muhto nuoramus nieida láhtte beanabártniin nugo olbmui ja sus šaddá beanabártni eamit. Mannji muitala vuotnámii, ahte ihkku beanabárdni nuollá náhkis (dorkkas) ja nuppástuvvá fávrros almmájin. De mannji ja vuoni boaldiba beanabártni náhki go son oadđá. Beanabárdni vuolgá eret, muhto muitala eamidásas, mo su sáhtá gávdnat. Guhkes áiggi maŋná ja stuoris váivviin eamit gávdná isidis, geas lea dál Áhcaga nieida ođđa eamidin. Ovddit eamit oazžu isidis ruovttoluotta ja Áhcaga nieida nuppástuvvá “jeaggeázan” (jeakkis orru njuikkodeaddji divrin).

Mikko Korhonen báddii 1970-logus Čeavetjávrris velá guokte veršuvnna “Beatnaga máidnasis”. Ovtta lea muitalan Ájjaž Fofonoff, ja dat lea almmustahtton nuortalašgiela čájánasaid čoakkáldagas “Sää'mkiöll, ä'rbkiöll” (2010). Nuppis leaba muitaleaddjin Fedosia Semenoff ja Vassi Semenoja, ja dat lea almmustahtton Kielipankkis Matti Miestamo jodihan nuortalašgiela dokumenterenproševtta oassin. Ájjaž Fofonoffa veršuvdna sulastahtá juona bealis Njuohttejávrris ja Suonjila veršuvnna, muhto nuppis lea loahppa áibbas earálágán. Velá iežálágán loahppa lea “Beatnaga máidnasa” veršuvnnas, mii lea báddejuvvon Ruošša bealde Tulomas ja vurkejuvvon Gárjila diedaguovddáza arkiivii Petrozavodskis.

Earret nuortalaččain “Beatnaga máinnas” lea báddejuvvon ja bajás čállojuvvon gieldda- ja darjesápmelaččain, muhto dain veršuvnnain lea loahppa, mii spiehkka buot nuortalašveršuvnnain. Lehčan ovdaságas mun guorahalan sivaidda máidnasa varieremii ja ozadan iešguđetlágán veršuvnnaid gárggiidanbálgáid.

Miika Lehtinen
Oulu universitehta

Nuortalašgiela vearbasuorgásat -jed ja -õõvvâd

Nuortalašgiela vearbasuorgásat *-jed* ja *-õõvvâd* gohčoduvvojit dávjá passiivasuorggisiin. Dat vástidit davvisámegiela suorgásiid *-ot* ja *-uvvat* (ovdamearkka dihte sániin *gullot* ja *bálkestuvvat*). Gieđahalan dáid suorgásiid sihke morfologalaš ja semánttalaš geahčanguovllus: Makkár vuodđosániide dat sáhttet laktásit ja makkár mearkašumit dain leat? Seammás suokkardalan suorggádustiippaid produktivitehta. Veardidan maid daid davvisámegiela vástideaddji vearbbaide.

Sáhkavuorru vuodđuduvvá mu pro gradu -bargui, mii gárvvásmuvai geassit 2018. Dutkamuš juohkásii guovtti oassái: sátnegirjeoassái ja hállojuvvon giela oassái. Daid várás mus ledje guokte dutkanmateriála. Vuosttas oasis ohcen sátnegirjjiis (T. I. Itkonen: *Koltan- ja kuolanlapin sanakirja*) buot *jed-* dahje *õõvvâd-*suorgásiiguin ráhkaduvvon vearbbaide ja juhken daid luohkáide mearkašumi mielde. Dehálamos mearkašupmejoavkkut leat golbma. *Intentionála passiiva* mearkaša, ahte vearbba doaimma duohken lea diđolaš orut, váikko dat ii dábálaččat almmuhuvvoge cealkaga dásis. *Automatiiva passiivvas* fas doaibma šaddá iešalddes. *Translatiivvas* vearbba subjeakta šaddá dan láganin maid vearbba vuodđosátni almmuha. Guovtti vuosttamusas vuodđosátnin lea vearba ja mañimusas nomen.

Nuppi oasis mus lei materiálan Helssega universitehtas čoggojuvvon *Nuortalašgiela dokumenašuvdnakorpus*. Dat sisttisdoallá hállojuvvon giela ja dan annotašuvnna. Dán materiálaš mun maid ohcen buot *jed-* ja *õõvvâd-*vearbbaide ja gehččen, mo dat heivejit ovdal namuhuvvon joavkkuide.

Dutkamuša boadusin lea, ahte *jed-*vearbbaide dábáleamos mearkašupmi lea automatiiva ja dat leat geavatlaččat álo deverbálat. Dakkár intentionála pasiivavearbbat go davvisámegiela *lohkkot* gávdnojedje unnán. *Õõvvâd-*vearbbaide fas leat sihke deverbálat ja denominálat, ja daid váldomearkašumit leat automatiiva ja translatiiva. Mánggat earátge mearkašupmejoavkkut goit gávnojit guktuin suorgásiin. Suorgása *-õõvvâd* ovddabealde lea dávjá muhtun konsonánta, ovdamearkka dihte *-lõõvvâd*, *-stõõvvâd* dahje *-šõõvvâd*; oassái dain konsonanttain gávdnui čilgehus, muhto oasi motivašuvdna dahje mearkašupmi bázii eahpečielggasin.

Guktuid suorgásiiguin sáhttá ráhkadit ođđa vearbbaide muhtun muddui, muhto dát produktivitehta ii oro leamen stuoris. Moadde dakkár ovdamearkka goit gávdnojit, mat leat jáhku mielde ráhkaduvvon produktiivvalaččat, justa dan hállanbottu várás.

Hanna Mattila
Sámi allaskuvla

Luondu ja olmmoš Áillohačča divttain

Dála Sámi dáiddáriid dáiddalaš olggosbuktimis leat ekologalaš temát, "ruoná" árvomáilbmi ja ekopolitihkka eanet ja eanet oidnosis. Luonddu nuoskkideapmi ja earenomážit ruvkefitnodagaid doaimmat árktalaš guovllus leat dagahan dan, ahte dála Sámi dáiddárat ja girječállit leat eanet ja eanet diđolaččat ekologalaš problemain. (Eko)politihkalaš ja servodatlaš oassálastin leage šaddan oassin dáiddalaš olggosbuktimis. Seammás go dáiddárat bealuštit Sámiid vuoigatvuodaid, sii figget váikkuhit maid ekologalaš áššiide. Diet jurddašanvuohki ja dáidaga giella, mii deattuha analogiija luonddu ja eamiálbmogiid kultuvrra buresbirgejumi gaska lei mihtilmas jo Áillohačča (1943–2001) lyrihkii. Dán sáhkavuorus suokkardange, mo ekologalaš gažaldagat tematiserejuvvojit Áillohačča divttain fáttáin, mat guorahallet luonddu ja olmmošvuoda gaskavuodaid. Čuolbma lea áigeguovdil danne go luonddugovat ja –veardádusat, mat leat mihtilmasat Áillohažžii, geardduhuvvojit maid dála sámi girjjálašvuodas ja eará dáiddalaš olggosbuktimis.

Sáhkavuorus ovdanbuvttán iežan doavttirgrádaprošeavtta, mii giedahallá luonddu ja olbmo gaskavuodaid Áillohačča divttain postkolonialisttalaš-ekokritihkalaš perspektiivvas. Teorehtalaččat lahkanan fáttá kritihkalaš dulkonrámmas, mii ovttahtá postkolonialisttalaš teoriija, ekokritihka ja eamiálbmogiid dutkama. Sáhkavuorus čájehan diktaovdamearkkaid bokte ekologalaš ja kolonialismakritihkalaš temáid oktiigullelašvuoda sierra beliid.

Jukka Mettovaara
Oulu ollâopâttâh

Anarâškielâ suorgiittemoopâ máhđulâšvuodâin, ovdâmerkkân syergis -(V)dâh

Anarâškielâ hámioopâ, aainâskin suorgiitem iä lah tuáistáázân meendu ennuv kiedâvuššâm tiedâlii kirjálâšvuodâst. Suorgitmist lii kuittâg tehálâš rooli veikkâbâ uđâssaaniđ rähtidijn. Nuuvtbâ tast-uv kolgâččij finniđ eenâb systemaatiu tutkâmuštiäđu om. ollâopâttuv kuursâi já kielâtipšom- já normimorgaanij várás já manebâ ij meiddei táválíi kielâkevtti.

Suorgiitem lii ohtâ vyehi rähtiđ kielân uđđâ saaniđ kuálustem já lovnim lasseen. Tego eres-uv uraallijn kielâin, sâmielâst-uv láá riges suorgiitemmáhđulâšvuodâh. Eromâš pyereest taat uáinoo veerbâi puotâ, mut noominsuárgáseh-uv láá ennuv. Mun kiedâvušâm täst oovtâ suárgás, -(V)dâh, moin ráhtojeh enâmustáá deverbaallijđ já denominaallijđ substantiivijđ. Mun siskelditâm ton olân meiddei tagariđ variantijđ moi ovdiibeln maadâsääni vookaal muttoo, tego -odâh já -ádâh. Diakroonlávvt puoh taah suárgáseh iä puáđi siämmáá algâvuolgâst, mut muu fokusist lii-uv eenâb tááláá kielâ. Tutkâmuš vuáđđun lii amnâstâh, maid mun lam nuurrâm Erkki Itkos *Inarilappisches Wörterbuch* -sânikirjeest, Giellatekno *Nettidigisäänih*-sânikirjeest, Giellatekno anarâškielâ analisaattor substantiivij käldeetiätuvuárhást já SIKOR-korpusist. Tâin käldein mun kavnim ohtsis 109 säännid maid lam tuhhiittâm fáárun.

Kielâ puoh suárgásiđ puáhtâ suogârdiđ produktiivlâšvuodâ tááhust, mii meerhâš tom et mon älkkeht toiguin puáhtâ suorgiittiđ jieškote-uv maadâsaaniđ uđđâ suárgusiđ. Ovdâmerkkân sâmielâ tahheenoomâ syergis -ee/-oo/-eijee lii uáli produktiivlâš tondiet ko tot lahtoo prinsiilávvt mon peri verbâmaddui.

Amnâstuvâst čialgá, et -(V)dâh-syergis oro lemin uásild viehâ produktiivlâš, mut täst vuáttojeh iáruh suárgás jieškote-uv merhâšuumij kooskâst. Ovdâmerkkân šoonâ já sijvo merhâšeijee suárgustijppâ ij vaará lah innig tááláá sâmielâst produktiivlâš (*koškádâh* < *koškes*, *siäbládâh* < *sieblâ*), mut suárgásáin láá liijká rahtum tááláá kielân ennuv uđâssäänih, main stuárráamus uási mun anam kollektiivsuárgusin, om. *ciäkkádâh* (< *cekki*) 'asteikko', *korttádâh* (< *korttâ*) 'kortisto' já *távgádâh* (< *tävgi*) 'jousitus'. Tággáár suárgus suomâkiel vaastâ siskeeld manjii -stO- teikâ -kkO-suárgás, já tondiet oro-uv lemin et -(V)dâh-syergis lii ohtâ utke jurgáliđ suomâkielâ kollektiivsaaniđ anarâškielân.

Petter Morottaja
Oulu ollâopâttâh

Anarâškielâ variaatio kiedâvuššâm Kielâtekno analysaattorist: motomeh ovdâmeerhah

Tromsa ollâopâttuv Kielâtekno-kuávdáš lii huksim anarâškielâ morfologisii analysaattor, jieijâs tavekielâ-anarâškielâ maašinjurgâlemproojeekt uáassin. Mañeláá analysaattor lii valdum anon meid anarâškielâ tivvooohjelm vuáddun. Maašinjurgâlejee toimâm várás rijttáá, et ohjelm máttá pyevtittid jyehti morfologisii háámi várás oovtâ olgoháámi. Tivvooohjelm vist ferttee tubdáđ meiddei kirjekielašt kevttum muulsâiävtulijd haamijd, já tađe várás analysaattor oovdedmist kirjekiela variaatio lii mañeláá valdum váhá pyerebeht vuotân. Jis sânihäämist láá kyehti teikká eenâb variaatioh, tain ohtâ lii väljejum vuosâsajasâžžân maašinjurgâlejee várás já loopâid analysaattor kiedâvuš kuulmâ náál: 1) kirjekielašt tuhhiittum variaatioh merkkejuvveh tagijn Use/NG (Keevti, ij generist), mon tivvooohjelm meid tuhhit 2) kirjekielašt hilgum mut liijká táváliih variaatioh merkkejuvvojeht tagijn Err/Orth (feilâ tai ortografiafeilâ), mon deskriptivlâš analysaattor tobdá mut tivvooohjelm hilgo já 3) epitáváliih teikká tuše sárnumkielašt ittee variaatioh láá kuodđum ollásávt merkkiihánnáá já analysaattor ij tuubdá taid ollágin.

Analysaattor validistmist lii kevttum anarâškielâ korpus, mast láá suullân 1,6 miljojn säännid. Korpus ana sistees stuorrâ uási anarâškielašt čallum teevstâin. Taan muddoost analysaattor tobdá suullân 95 % korpus saaniijn (1), mii lii viehá šiev puáđus. Korpus kevttim validistempiergâsin lii šiev vyehi finniđ tiáđu tast, mon vijđáht analysaattor tobdá saaniijn, mut riggâsub kove variaatiošt tot ij addel siämmáá pyereest; korpus ij lah meendu styeres já ovtâskâs čâllee láá uccáá. Analysaattor lii kieskâd validistum meiddei nube náál: tivvooohjelm keččâlâddâm ääigi lâi máhđulâš verdidiđ, maht tivvooohjelm já olmooštivvoo tivodeht teevstâi feeilâid. Taan keččâlâddâm ääigi čielgâi, et varijistem lii stuorrâ čielgiittâs toos, mondiet maašim motomin tivo eres náál ko olmooštivvoo (2).

Tááláá kirjekielašt noormâid lii stivrim ive 2004 ráájjist anarâškielašt ravvimjuávkku, mii tuáimá táál Säämi kielâkäldee já tooimâi ovddist Säämi kielâlâvdikode vyelni (3). Uási noormâin iä lah šoddâm vijđâsub anon, mut nabdemist lii et uási miärâdâsâin láá vaikuttâm toos, mon vijđáht varijistem sajeht tiättojeht kirjâliijn käldein.

Jieččân sahâvuárust mun puávtám oovdân kirjekielašt ain táváliid varijistemsoojijd, maht toh tiättojeht kirjâliijn käldein, mağareht miärâdâsah tain láá adelum anarâškielašt ravvimjuávhust já maht toh láá valdum vuotân tááláá anarâškielašt morfologisii analysaattorist. Mun kiedâvuššâm kulmâ varijistemalmoon, moh kyeskih vokaliid kvalitetân já kvantitetân:

- táváliih vookaal reduktiotábâhtusah: partisip perfekt *á > â* (*puállám ~ puállâm*); kuulmâstaavvâlsij veerbâi 3. staavvâl vookaal *i > â* (*mainâstiđ ~ mainâstâđ*), neeljistaavvâlsij veerbâi 3. staavvâl *e > â* (*savâsteleh ~ savâstâleh*)
- siisâsuoppim: *kyermiauto ~ kyermauto*
- kyevtistaavvâlsij veerbâi já nominij 2. staavvâl *i ~ e* já *u ~ o* (*säänih ~ säneh, čääli ~ čäle, áldu ~ ááldoh*)

(1) Antonsen, Lene 2018: Sáme gielaidd modelleren – huksen ja heiveheapmi duohta giellamáilbmái. PhD, UiT. UR: <https://munin.uit.no/handle/10037/12884>

(2) Morottaja, Petter; Olthuis, Marja-Liisa; Trosterud, Trond; Antonsen, Lene 2018: Anarâškielašt tivvooohjelm. Čâllei kielâ- já ortografiafeilâi kuorrâm tivvooohjelmáin (almostuvá 2018 loopâst).

(3) Säämi kielâkäldee siijđoh: <http://www.giella.org>

Eljas Niskanen
Anarâškielâ servi

Anarâškielâlâš media já čallum kielâ

Veikâ anarâškielâ iäláskitem lii ovdánâm pyereest aldaiivij, lii ohtân čuolmân tot, et kielâ čálloo viehâ uccáá. Ucceeblovokielâ tááhust ličij kuittâg tehálâš, et kielâ meid čalluuččij.

Anarâškielân lii čallum táássáš enâmustáá Anarâš-loostâst. Ive 2013 kiidâ räajist meid Yle Säämist láá almostum sâmikielân čallum uđđâseh, táválávt kuittâg enâmustáá ohtii teikkâ kuohtii ohhoost pargeeresursij miel.

Tagareh ulmuuh, kiäh mättih čäällid, kale láá. Puohah sist iä kuittâg čäáli aktivlávt. Ulmuin láá maanġalágán suujah toos, manen sij iä čäáli. Čallei juávkku-uv lii uáli kirjáá, já čallei kooskâst láá viehâ stuorrâ täsi-iäruh.

Motomeh čallein teikâ potentiaaliijn čallein láá eenikielâg ulmuuh, kiäh iä lah toвле finnim škoovlâst máttááttâs jieijâs eenikielân, motomeh láá oppâm kielâ jo kielâpiervâlist (juávkuperâpeivitipšoost), motomeh láá jottáám vuáđuškoovlâ-uv anarâškielâlii máttááttâsâst, motomehkis láá oppâm iâskán rävisolmožin ollâopâttuvâst teikâ Säämi máttááttâskuávdáá oovce mánupaje pištee intensivkuursâst.

Puoh tain čallein oroh lemin uásild siämmááh háástuh riehtâčäällim iähtun, veikâ luándulávt jieškote-uv čällest láá meid jieijâs háástuh.

Ovdâmerkkân Anarâš-loostân vuolgâttum teevstâin uáiná mottoomnáál tom, magareh čuolmah aktivliijn čallein láá čálimist. Puoh táválumoseh čuolmah láá ceelhâopâliih já morfologisiih feeilah. Toh oroh lemin viehâ táváliih ovdâmerkkân ovdijn kielâpiervâlpárnáin já kielâ rävisolmožin oppâm ulmuin. Eenikielâg čälleingis láá vädisvuodah sâmikielâ ortografiain.

Marja-Liisa Olthuis
Oulu ollâopâttâh

Suomâkielâ interferens ceelhâopâlijn ráhtusijn sâmikielâst

Suomâkielâ ceelhâopâliih ráhtuseh viggeh sâmikielâ ráhtusij sajan. Taat almoon vuáttoo sehe čaallum et sarnum kielâst. Taan sahâvuárust kiedâvušâm neelji saje, moigijn anarâškielâ máttááttâsâst láá lamaš vädisvuodâh:

1) Iâruh objektráhtusist

a) Suomâkielâ imperatiiv miedetteijee häämist, mast objekt sajahäämmin lii maanġálovo nominatiiv mut sâmikielâst akkusatiiv:

Myy nämä kalat - Vyeбdi taid kuolijd! (Puástud: Vyeбdi taah kyeleh!)

b) Suomâkielâ partitiiv passiivráhtusijn; sâmikielâst passiiv ohtâvuodâst lii nominatiiv já verbâ maanġálovvoost.

Saamenkielisiä nimityksiä käytetään vähän. - Sâmikielâliih nomâttâsah kiävttojeh uccáá. (Puástud: sâmikielâlijd nomâttâsâid)

2) Iâruh omâstemráhtusist: miedetteijee já kieldee häämi

Minulla on kaksi kalaa. - Must láá kyehti kyele. (Puástud: Must lii kyehti kyele.)
Minulla on kaloja. - Must láá kyeleh. (Puástud: Must lii kuolijd teikâ Must láá kuolijd.)

3) Iâruh eksistentiaalcelkkuu ráhtusist

Pihalla on poroja. - Šiljoost láá poccuuh. (Puástud: Šiljoost lii poccuid.)
Pihalla ei ole enää poroja. - Šiljoost iä lah innig poccuuh. (Puástud: Šiljoost ij lah innig poccuid.)

4) Suomâkielâ sárnumkielâ epikongruens maanġálovo 3. persovnist

Ne tulee - Toh puátih (Puástud: Toh puátá.)

Taan sahâvuárust naggiim, et kielâi koskâsijd celhâopâlijd iâruid lii tárбу kiedâvuššâđ vala vuáđulubboht sâmikielâ máttááttâsâst já lii meiddei tárбу ráhtiđ šiev kielâopâlii tivvooohjelm. Tivvooohjelm kalga šoddâđ tagarin, et tot tobdá vädis soojijd já iävtut olmâ sujâttêmhäämi čällei.

Marja-Liisa Olthuis¹ ja Pigga Keskitalo²
Oulu universitehta¹ – Sámi allaskuvla²

Ieguđetlágán oahpaheaddjit sámi dilis

Ovdanbuktima dárkkuhussan lea čielggadit oahpahusdili sámi konteavsttas. Čilgejetne makkár dilis oahpaheaddjit barget sámeielat birrasis dahje sámeielat oahpahas. Vigge hábmet makkár gielalaš duogáža oahpaheaddjit, oahppit ja bearrašat leat. Dasto ovdanbukte modealla mainna oppalaččat oahpaheddjiid dievasmahttinskuvlejupmi sáhtá vástidit dáidda hástalusaid ja servodatlaš ja gielalaš diliide. Plánedettiin dievasmahttinskuvlejumi sámi dillái ferte váldit vuhtii earret eará gielalaš, pedagogalaš ja servodatlaš beliid.

Čoavddasánit: sámi pedagogihkka, sámeielat, oahpahas, oahpaheaddjit, dievasmahttinskuvlejupmi

Helena Omma
Sámi allaskuvla

Giella ja boazosámiid máhttu eatnamiid birra

Iežan doavttirgráda dutkamušas guorahalan boazosámiid giella eatnamiid birra. Mu ulbmil lea ipmirdit boazosámiid máhttosystema eatnamiin, mii guoská guođoheapmái ja eananatnui ja mo dat máhttu vurkejuvvo ja ovdanbuktojuvvo gielain. Lean boazosámiiguin ságastallan sihke eanantearpmaid sisdoalu birra ja muđui eatnamiid ja daid anu birra. Boazobargiid giella lea ovdánan buolvvaid ovttasbargamis ja ságastallamis bohccuid, guođoheami ja luonddubirrasa birra. Giella lea olbmo váldo gulahallanreaidu. Sániid ja dadjanvugiid bokte mii sáhttit lonohallat dieđuid, jurdagiid ja vásáhusaid. Go gulahallat, sániid ja dadjanvugiid bokte, de mii seammás govahallat daid mearkkašumi iežamet jurdagiin. Sániid bokte mii maiddá earuhit ja čuoldit albmamiid min birrasis, go bidjat daidda nama.

Kultuvrralaš lingvistihkka lea joatkka kognitiiva lingvistihkas ja dat váldá vuolggasaji olbmo kognišuvnna go čilge mo giella organisere olbmo jurdaga ja máhtu iežas mielas, muhto čatná dasa kultuvrralaš perspektiiva das go oaivvilduvvo ahte olbmo doahpagat ja kategorijat leat kollektiiva dásis, eai ge individuála dásis. Gielas lea dehálaš doaibmá kultuvrralaš kognišuvnna ovddideamis, das go giella dat dahká vejolažžan olbmuide ovdanbuktit iežaset kognišuvnna. Nuppe dáfus giella gis maiddá speadjalastá kultuvrralaš kognišuvnna, ja nu lea giella guorahallan lea guovddáži kultuvrralaš kognišuvnna ipmirdeamis. (Sharifian 2011)

Dán sáhkavuorus háliidan ságastallat das mo sáhtá dulkot eanantearpmaid kultuvrralaš lingvistihkka čilgevugiiguin ja čatnat dan boazosámiid eanananu čilgemii mottiin ovdamearkkain iežan dutkamušas.

Gáldut

Sharifian, Farzad 2011: *Cultural conceptualisations and language : theoretical framework and applications* vol. 1. Amsterdam: John Benjamins.

Hanna Outakoski
Ubmi universiteahta

Čállimin min muitalusa -studeanttat dutkame čálamáhtu

Čakčat 2017 vuolgahedje vihtta sámegieloahppi unna dutkanprošeavtta mii lei oassi sin oahppoprográmmas Ubmi universitehtas. Dát oahppit ledje buohkat mánggagielat nissonat geat ledje mearridan olahit buoret čállinmáhtu iežaset eatnigielas, sámegielas. Seammás sii ledje maiddá ángirat oaidnit mo sin persovnnalaš eallinmuitalusat speadjalastojuvvojede sin čállimis ja čállinproseassain guovtti gielas, sámegielas ja eanetlogugielas. Prošeakta lei hábmejuvvon čálamáhtolaš dutkanprošeaktan, ja oahppit geavahedje prográmma, mainna sáhtii čálidettiin čuoovvut ja báddet buot lihkestagaid ja deaddilemiid boallobeavddis. Sii geavahedje Inputlog-nammasaš prográmma go báddejedje iežaset čállima eatnigielas ja eanetlogugielas, mii lei stuorra muddui leamašan sin skuvlabálgá váldogiellan. Buohkat čálle guokte teavstta, muitaleaddji ja ákkastalli teavstta, guovtti gillii. Dan maŋŋá sii analyserejedje erenoamážit iežaset čállima teknihkalaš beliid sin guovtti gielas, dego ovdamearkka dihte čállinleavttu, teakstameari ja man njuovžilit sii čálle. Teakstabuvttadeami lassin oahppit vástidedje jearranskovvá mas ledje sihke persovnnalaš duogášgažaldagat ja čállingeavadiidda guoskevaš gažaldagat. Jearranskovi ulbmilin lei čielggadit ja govvidit oasálastiid dábálaš čállindiskurssaid ja čállindáhpáhusaid árgabeaieallimis. Jearranskovi vástádusaid vuodul oahppit čálle oktasaš, kollektiiva čállinmuitalusa man buohkat lohke ja dohkkehedje ovdal máhcahusa. Oktasaš narratiiva čanai joavkku oktii, vaikko ovttaskas čáliid gaskkas ledjege erohusat sihke čállinproseassa ja čállinmáhtu ektui. Oktasaš muitalus doaimmai maiddá jeddehussan áigodagain go oahppit fáhkka duodas fuomášedje ja ipmirdedje makkár surolaš ja váidalahtti váikkuhusat oahpuid koloniseremis leat leamašan sin eatnigiela ektui ja erenoamážit sin čállinmáhtu ektui. Dutkamuš čájehii ahte čállindábit ja skuvlejupmi ledje váikkuhan erenoamážit negatiivvalaččat teknihkalaš beliide ohppiid eatnigiela čállimis, dego omd. njuovžilvuhtii ja automatiseremii. Juos skuvllas ii lean beassan báljo lohkat ja čállit eatnigillii, de dat vuhttui čielgasit eanetlogugiela ja eatnigiela čállimis, nu ahte eatnigiella vuoittáhalai teknihkalaččat. Maiddá oasálasti ahki váikkuhii oainnuide čállima birra. Guokte nuoramus čállii, geat gulaiga nieiddaid bulvii, vásihedje stuoert hástalusaid sihke teknihkalaš ja lingvisttalaš áššiid ektui go maid etniid bulvii gullevaš guokte nissona dagaiga. Okta nieiddaid bulvii gullevaš nuorat čállii dovddai goittotge oadjebasvuoda čálidettiin sámegillii, dasgo son barggai ámmáhisttis maiddá beaivválaččat sámegielat čállinbargguiguin. Dihtomielalaš ja oppalaš čállinhárjánupmi doaimmai vuostefápmun čállinproseassa vuostálasti mekanismaide maid duohken lei eanetlogugiela nana posišuvdna servodagas. Metadásis olles prošeakta lei pedagogalaš prošeakta man áigge oahppit oahpásmuvve dieđalaš čálamáhtu metodaide seammás go sii barge eamiálbmotdutkanvugiiguin ja narratiivva vehkiin analyserejedje iežaset čállima ja dasa gullevaš čuoimmaid. Prošeakta lei dovdduid ektui lossat ja maiddá metodologalaččat hástaleaddji, muhto prošeavtta bohtosat čájehedje ahte ođđa analyserenvugiid dego ovdamearkka dihte narratiivva ja introspekšuvnna váldin mielde dieđalaš dutkamuššii lea dehálaš lávki ovddos guvlui Sámi pedagogihkas, mii vuohttá persovnnalaš muitalusaid dehálaš rolla Sámi dutkamušas. Dáin narratiivvaiguin lea maiddá nana oktavohta gillii ja olles giellaservošii, mii berre leat vuodđun sámegiela dutkamis. Dán sáhkavuorus muitaluvvo eambo prošeavtta, ja ohppiid čállinmuitalusa birra, ja mo dákkár prošeavttat sáhttet váikkuhit positiivvalaččat boahpteáiggi giellaválljemiidda ja eamiálbmotčálamáhtu ovdáneapmái dutkansuorgin.

Siri Nystø Ráhka
Sáme allaskávlá

Guovte gielajda láhkát - julevsámemánáj giellamáhtudahka ja láhkámtjehpudahka

Julevsáme máná Vuonarijkan oahppi skávlán láhkát sihke dárogiellaj ja sámegiellaj. Láhkám le tjehpudahka majt máná ávddánahtta, gánná ulmme le dájmalasj láhkámtjehpudagáv ámastit. Ja sáemmi láhkáj gá máná máhtta oahppat guokta giela, máhtta aj máná oahppat láhkát daj guokta gielajda.

Muv dutkam galggá láhkámtestaj tjadá guoradallat mánáj láhkámtjehpudagáv gá galggi fonologalasj láhkámdáses ortografalasj láhkámdássáj jáksát. Láhkámtesta galggi guoradallat gáktu máná dekávdij bágojt, sijá gielalasj diedulasjvuodav ja báhkoanndudagáv julevsámegiellaj. Ulmme dutkamijn le gávnat gáktu julevsámegiellaj le láhkát gá máná galggá nanos láhkken sjaddat.

Vuodon muv dutkamin li kognitijvalasj teorija, ja ahte láhkám le prosæssa gánná lij moadda oase. Guokta bágo ma lij ájnasa dán aktijvuodan li dekávdin ja dádjadibme. Máná vierthi máhttet dekávdit bágov, juogu de fonologalattjat jali ortografalattjat. Valla máná vierthi aj dádjadit sisanov. Dá lij prosæssa gánná giella vájkkut, ja julevsámegiela ja dárogiela gaskan lij gielalasj sieradusá. Dán dutkamin tjalmostav julevsáme fonemajt, valla ienemusát morfologalasj aspevtajt mij gullu sájdádimijda. Gatjálvis le gáktu láhkámávdánibme le gá máná galggá guokta gielajda oahppat láhkát, ja man láhkáj julevsáme fonema ja morfema vájkkudi dekávdinav ja dádjadimev. Gá máná oahppá láhkát le aj gielalasj diedulasjvuohtha viehkenævvo gá galggá dádjadit ja ávddánit giellamáhtudagáv sihke njálmálattjat ja tjálatattjat. Sámegiellaj le soajttá morfologalasj diedulasjvuohtha, dádjadibme bágoj morfologalasj struktuvraj birra, sierraláhkáj ájnas. Dán ávddánbuktemav galgav dájt gatjálvisájt dágástallat, ja vuosedit muhtem buojkulvisájt láhkámtestajs.

Sierge Rasmus
Oulu universitehta

Badje-Deanu giellabirrasa nuppástuvvan sodiid maŋŋá

Dán ovdanbuktima fáddá lea oassi mu nákkosgirjedutkamuša, mas guorahalan davvisámegiela Badje-Deanu suopmana rievdamas 1950-logus otnábeaivái. Dutkamuša váldodeaddu lea hállangiela nuppástusain, muhto das ii sáhte leat válddekeahhtá fuomášupmái man láhkai giellabirras lea gárggiidan dutkanáigodagas.

Dát lea giellasosiologalaš geahčastat áigodahkii, goas modeardnašuvvan lea bohtán garra leavttuin davimus sápmái. Geainnu huksen lea nannen oktavuoda ruovtturiikii ja ođđa teknologiiija lea rievdamas árbevirolaš ealáhusaid. Turisma ja čuvgehusdoaimma leat fállan eanebuidda beaivválaš láibbi ja veháziid boares gielladomenaid mearkkašupmi lea geahppánan ja daid sadjái leat ihtán oalát ođđa giela geavaheami arenat.

Vaikke dán geahčastaga fokusis leage Deanuleahki Ohcejogas Áŋŋelii, de ovdamearkka dihte sámegiela mediaid ja interneahtha bohtin leat váikkuhan olles sápmái. Dutkanáigodagas Suomas lea dáhpáhuvvan nuppástus skuvlejumi lágideamis, go ođđa vuodđoskuvlaortnet váldui atnui. Dán áigái nuorat vázzet unnimustá 9 jagi vuodđoskuvllas ja dasa lassin vejolaččat joatkkaoahpuid bajit dásiin, go fas 1950-logu informánttat soite leamašan muhtimin katekehta dahje álbmotskuvlla oahpus. Skuvla, ovttas ásodatvásáhusaiguin, lea dagahan oassái sápmelaččaide gielalaš traumaid, go eatnigiela hállamis lea sáhtán ráŋggástuvvot. Dán áigái skuvla ja árrabajásgeassin fas leat dehálaš rollas giela ealáskahttimis, nu ahte ovtta institušuvnna mearkkašupmi lea rievdamas oalát nuppeláganin.

Dá lean namuhan fal muhtin áššiid, mat leat dáhpáhuvvan dutkanáigodagas ja jo dološ dutkit leat árvalan sámegielaid jávkat farga oalát. Ođđa áigi lea bajidan sámegielaid stáhtusa ja fállan ođđa reaidduid giela seailuheapmái, nu ahte gielat leat seilon, muhto dat eai leat seammaláganat go ovdal. Olles barggu stuorámus gažaldagat leat: Mo ovtta suopmana dilli lea rievdamas ja mo birrasa rievdamas váikkuha gillii?

Čoavddasánit: giellasosiologiiija, skuvla, media, gielladomenat, modeardnašuvvan

Ilona Rauhala
Helssega universitehta

Adjektiivvaid geavaheapmi davvisámegielas: Jens Friisa ja odđa ságastallanmateriála veardádallan

Dán sáhkavuorus veardidan guokte hui earálágan ja eará áigásaš materiála: Jens Friisa čoaggán sámi giellačájáhusaid *Lappiske sprogprøver: en samling af lappiske eventyr, ordsprog og gaader* (almmuhuvvon 1856) ja ieš čoaggán ságastallanmateriála jagis 2017. Veardádallan adjektiivvaid semánttalaš ja morfologalaš geavaheami dáid materiálad gaskkas ja geahčan, makkár earuhusat dain leat ja mo adjektiivvaid geavaheapmi lea rievdan.

Jens Friisa čoaggán materiála lea hállanmateriála. Almmuheapmi lea 112-siidosaš ja sisttisdoallá máidnasiid ja muitalusaid. Friis lea čoaggán dan sierra suopmaniin ja lea čállán dan muitui dainna lágiin go son lea gullan.

Dálá ságastallanmateriála sisttisdoallá gávccii ságastallama, main guokte olbmo ságasteaba sierra fáttáid birra. Evttohuvvon fáttát ledje duodji, girjjálašvuohta, orrunguovlu, buđaldusat, muhto ságasteaddjit leat leamaš friddjat váldit maid eará fáttáid. Ságastallamat bistet sullii 15-30 minuhta, oktiibuot materiála lea sullii 230 minuhta. Hállit leat albmát ja nissonat, stuorit oasi leat oahppan sámegeiela vuosttaš gielan, muhto mielde leat maid L2 hállit, geat goit geavahit sámegeiela beaivválaččat. Buot hállit leat goit guovttegielagat, sáme-suoma dahje sáme-dáža. Materiála lea čoggon Oulus, Guovdageainnus, Eanodagas ja Vuohčus. Hállit leat eanemusat oarjesuopmana hállit, muhto maid moadde nuortasuopmana hálli leat.

álgoanaliisa vuodul orru, ahte sihke Friisa ja ságastallanmateriálas leat geavahuvvon ollu suorggádusaid. Dat lea vehá amas dainna lágiin, go árvalin, ahte Friisa materiálaš livččet dušše vehá suorggádusat. *-laš* lea dábbálemos suorggis goappásge materiálas, muhto earáge suorgásat leat geavahuvvon.

Orru maid, ahte Friisa čoaggán materiálas adjektiivvaid attribuhitta- ja predikatiivahámit varieret eambo go ságastallanmateriálas, vaikke álgoárvalusa mielde varieren livččii dábbálaš maid dálá áigge materiálas. Sivva dasa sáhtta leat, ahte ságastallanmateriálas hállit leat eanemusat hárvánan geavahit maid normeren sámegeiela, eanemusat sii leat allaskuvladási studeanttat dahje oahpaheaddjit.

Sihke Friisa ja ságastallanmateriálas dábbálemos buorrevuhtii čájehan sátni lea *buorre*. Friisa materiálas dábbálaš lea maid *čáppis*. Ságastallanmateriálas lea dávjá geavahuvvon maid *fiinnis*, muhto Friisa materiálas dat lea hui hárvanaš.

Sturrodahkii čujuhan adjektiivvat Friisa materiálas leat *unni*, *uhcci*, *smávis* ja *stuoris*. Dábbálemos unnodahkii čujuhan sátni lea *uhcci*, muhto ságastallanmateriálas dábbálemos lea *unni*.

Friisa čoaggán materiálas lea guokte adjektiivva, mat čujuhit ahká: *boaris*, mii lea geavahuvvon ealli objeavttain ja *oamis*, mii lea geavahuvvon ealehis objeavttain. Ságastallanmateriálas *oamis* váilu ollásii ja goabbatge entitehttii čujuhuvvo sániin *boaris*.

Dáid veardádallamiid vuodul lea vejolaš oaidnit riev dama adjektiivvaid geavaheamis. Lea vehá earenoamáš, ahte adjektiivahámiid válljen attribuhitta- ja predikatiivasajis váilu dán ságastallanmateriálas, vaikke goit Friisa materiálas lea varieren, maid ovttá ja seammá hálli muitalusa siste.

Gáldut

Friis, J. A. 1856: *Lappiske sprogprøver: en samling af lappiske eventyr, ordsprog og graader*. Christiania: J.W. Cappelen

Trond Trosterud
UiT Norgga árkálaš universitehta

Partihkkalat

Suomaugralaš gielladutkanárbevierus leat meroštallojuvvon morfologalaččat golbma sátneklássa: nomenat (sojahuvvon kásusiin), vearbbat (sojahuvvon áiggi mielde) ja partihkkalat (sojakeahtes sánit), omd. Genetz 1890. Dan maŋŋel interjekšuvnnat, subjunkšuvnnat, konjunkšuvnnat ja adposišuvnnat leat čuldojuvvon eret syntávssalaš kriteraid mielde. Sámeielat grammatihkat earuhit eará sojakeahtes sániid guovtti klássii, advearbbaide ja partihkkaliidda, muhto semanttalaš kriteraid mielde.

Nickel čállá ahte partihkkaliiguin olmmoš dovddaha dovdduid ja miellaguottu, nugo buorremenolašvuoda ja vuordemeahtunvuoda, ja dasa lassin sáhtta partihkkaliiguin deattuhit ášši, dahje jerrat (1994:200). Magga ja Magga bidjaba dušše advearbasátneklássa, muhto vuollekategoriija "holdningsadverb" (miellaguoddoadvearba), mii sisdoalu dáfus lea seammá klássa go Bergsland (1982) cealkkapartihkkalat. Magga ja Magga meroštallama mielde (2012:81) miellaguoddoadvearbbat mitalit makkár miellaguoddu hubmis lea dasa maid dadjá, dahje mo ieš árvoštallá dadjama sisdoalu, dahje mo nubbi galgá ipmirdit sisdoalu. Miellaguoddoadvearbbaiguin sáhtta maiddá čájehit leago konstateren, jearaldat, gohččun dahje ávžžuhus. Bergslandas (1982) lea sierra sátneklássa "partikler" (partihkkalat), man son ii meroštala njuolgga, dadjá dušše "disse småordene" (smávvasánit).

Bergslanda sániid mielde lea álkit jurddašit, ahte partihkal lea ovtastávval advearba, dahje muđui fonologalaččat gehppes advearba. Grammatihka čállá sáhtta maid klassifiseret seammá sáni sihke advearban ja partihkalin. Divvun-joavkku ja Giellatekno sámi analysáhtorprográmmat leat klassifiseren advearbbaide ja partihkkaliid grammatihkaid ja sátnegirjiid mielde. Klassifiseren čájeha, ahte oassi partihkkaliin lea maid klassifiserejuvvon advearban. Partihkkaliid "advearbaproseanta" lea prográmmaid mielde čuoovvaččat: 41% (anárašgiella), 23% (julevsámegeiella), 16% (lullisámegeiella), 7% (davvisámegeiella) ja 0% (nuortalašgiella). Lea čielggas, ahte ná stuorra erohusat eai speadjalaste lingvisttalaš erohusaid giellaid gaskkas.

Sáhkavuorus mun čuoččuhan, ahte dálá semánttalaš vuohki meroštallat ii leat ávkkálaš, jos háliida ipmirdit sámegeiellaid syntávssa. Mun válddán lullisámegeiella (SIKOR) dutkanmateriálan ja dan vuodul mun earuhan partihkkaliid advearbbain syntávssalaš kriterioid mielde: Advearbbain lea viehka friddja distribušuvdna, partihkkalat fas sáhttet leat dušše moatti sajis cealkagis, ja dan sajiin dain lea dihtolágan funkšuvdna kránnjásáni ektui.

Girjjálašvuotta

Bergsland, Knut 1982: Sydsamisk grammatikk. Tromsø - Oslo - Bergen: Universitetsforlaget.
Genetz, Arvid 1890: Suomen partikkelimuodot. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
Magga, Ole Henrik ja Lajla Mattsson Magga 2012: Sørsamisk grammatikk. Kárášjohka: Davvi girji.

Nickel, Klaus Peter 1994: Samisk grammatikk. 2. prentehus. Kárášjohka: Davvi girji.
SIKOR. UiT Norgga árkálaš universitehta ja Norgga Sámedikki sámi teakstačoakkáldat,

Veršuvdna 08.12.2016, URL: <http://gtweb.uit.no/korp/>

Ryo Umeda
Oulu universitehta

Dálá davvisámegiela referatiivaráhkadusaid syntávssalaš ja semantihkalaš sárgosat

Referatiivaráhkadus lea ii-finihta ráhkadus, mii lea vuojuhuvvon váldocekka objektan. Davvisámegiela referatiivaráhkadusat leat omd. čuovvovaš cealkagat:

- (1) *Máhtte logai eatni boahtit/boahtán/boahtimin.*
- (2) *Mun oidnen su boahtimin.*
- (3) *Mii gulaimet beatnagiid ciellame.*
- (4) *Mii háliidit dieđusge Guovdageainnu vuoitit.*
- (5) *Dat gohčui min leat geargan go son boahtá.*
- (6) *Oahpaheaddjit leat bidjan mánáid nohkkat.*

Referatiivaráhkadusain ii-finihta vearba sáhtá leat infinitiiva, partisiivva dahje aktio essiiva. Infinitiiva lea dábbálemos ja danin ráhkadus lea muhtumin čilgejuvvon infinitiivva oktavuodas (omd. Magga 1986). Dat lea maidái gohčoduvvon cealkkavásttan (Sammallahti 2005, Magga 2007 jna.). Dán ovdaságas gohčodan ráhkadusa referatiivaráhkadussan fennistihka terminologija mielde (gč. ISK *referatiivirakenne*). Davvisámegiela referatiivaráhkadusa lea dutkan earet eará Magga (1986), muhto ii leat velá čilgejuvvon, makkár syntávssalaš ja semantihkalaš iešvuođat gávdnojit dálá davvisámegiela referatiivaráhkadusain. Čájehan vuosttaš sajis SIKOR-korpusa vuodul makkár vearbbat gávdnojit referatiivaráhkadusain dálá davvisámegiela materiálain.

Oktan referatiivaráhkadusa sárggusain lea dat, ahte referatiivaráhkadusa subjeakta lea genetiiva-akkusatiivva hámis. Genetiiva-akkusatiiva doaimma nugo váldocekka objektan sihke referatiivaráhkadusa subjeaktan. Genetiiva-akkusatiivva hámi syntávssalaš ja semantihkalaš sajádat ii leat goitge seamma buot cealkagiin (1)–(6). Dán ovdaságas čájehan maid dan, ahte genetiiva-akkusatiivva hámi syntávssalaš funkšuvdna lea váldocekka vearbasemantihkas gitta.

Gáldut:

Magga, O.H. (1986). *Studier i samisk infinitivsyntaks: Del I. Infinitivsetning. Akkusativ og infinitiv.* Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.

Magga, O.H. (2007). Cealkkavástta – čielga ja anolaš doaba sámi cealkkaoahpa čilgemis?

Barggus J. Ylikoski & A. Aikio (doaimm.), *Sámit, sánit, sátnehámit: Riepmočála Pekka Sammallahtii miessemánu 21. beaivve 2007*, (s. 279–291). Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

ISK = Hakulinen, A., Vilkuna, M., Korhonen, R., Koivisto, V., Heinonen, T.R. & Alho, I. (2004). *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sammallahti, P. (2005). *Láidehus sámegeiela cealkkaoahpa dutkamii*. Kárášjohka: Davvi Girji.

Taarna Valtonen¹ – Kati Kallio² – Marko Jouste¹
Suoma Akademiiija / Oulu universitehta¹ ja Helssega universitehta / Suopmelaš Girjjálašvuoda
Searvi (SKS)²

Olaus Sirma: čuvgehuvvon diktačálli vai njálmálaš girjjálašvuoda gaskkusteaddji?

Olaus Sirma, Čirma Mohcee Vuolli (Olaus Matthiae Sirma, Olof Mattsson Sirma, Hearrá Vuoley, s. 1655–1719) lea vuosttas sápmelaš, gean diktema leat dokumenteren ja gean nama dovdet. Son juoiggai dahje leuddestii guokte musihkkabihtá professor ja Ruota Antikvitetskollegiuma asesor Johannes Schefferusii Uppsalas jagis 1672. Su iežas čilgehusa mielde dat ledje giemasápmelaš sognostallanluodit, maid mángasat leuddestedje. Dáid musihkkabihtáid teavsttat almmustuvve jagis 1673 girjjis *Lapponia* giemasáme- ja láhtengillii. Girjji ja dan jorgalusaid bokte dajahusat levve johtilit viidát Eurohpás. Su diktema atne čáppisin ja alladásagin. Dan dihte mángasiidda lei váigat jáhkkit, ahte dat livčče primitiivan adnon čeardda sátneduojit. Go 1880-logus čielggai, ahte diktadujiid lei čállán Sirma, gii lei studeremin báhppan, daid eaktivuođa eahpidošgohte. Mánggat arvaledje, ahte dat eai ovddastan eakti árbevieru, muhto ahte son lei dikten daid skuvllain ohppojuvvon dieđuid ja dáidduid vuodul. (Bartens 1992; Itkonen 1940; Setälä 1890.)

Sámiid diktema heajos kvalitehta lea nákkus, man lea álki gomihit etnosentrálalažžan. Alla kvalitehtas mitalit maiddá mañit áiggiid luohte-, livđe- ja leu'dd-teavsttat. Muhto man olu Sirma diktemii váikkuhedje su oahput Durdnosa pedagogalaš skuvllas (pedagogio)? Uppsalas son ii lean studeren go oanehis áigge ovdal go Schefferus jearahalai su, muhto dange áiggis son sáhtii gal njammat váikkuhusaid váldokultuvrras. Go mis eai leat geavahas dárkilut dieđut dáid teavsttaid álgoboahtimušas, de áidna vuohki čoavdit ášši orru leamen buohtastahttit su sátnedujiid, maiddá daid muitui merkenvuogi, eará duon áiggi sátnedujiguin.

Dán ovdaságas mitalit makkár bohtosiidda leat olahán, go sámeielaid, boares girjjálašvuoda ja folklore ja vel musihka dutkit leat ovttahtán dieđuideaset. Leigo Sirma čuvgehuvvon diktačálli, gii geavahii diktadujinis eurohpálaš váldokultuvrrain lonejuvvon elemeanttaid vai njálmálaš girjjálašvuoda gaskkusteaddji, gii buvttii ovdan nuortasápmelaš árbevieru? Sirma divttaid buohtastahttet 1600-logu ruottelaš, suopmelaš, gárjillaš ja čuvgehuvvon máilmmi láhtengielat sátnedujiguin, muhto maiddá eará sámekultuvrraid teavsttaiguin.

Gáldut:

Bartens, Raija 1992: Olaus Sirma: kansanrunon välittäjä vai saamelaisen taderunon ensimmäinen edustaja. *Virittäjä* 2–3/1992, 212–224.

Itkonen, Erkki 1940: Olaus Sirman kotiseudusta ja kielestä. *Virittäjä* 1940, 334–349.

Setälä, E. N. 1890: Lappische lieder aus dem XVII:ten Jahrhundert. *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* VIII, 105–118. Helsinki.

Jussi Ylikoski
Oulu universitehta

Bora- ja jugakeahtá hála- ja čáledettiin: Degrammatikalisašuvdna davvisámegielas

Juo 1800-logu rájes leat gielladutkit bures dovdan fenomena man leat mañimuš moattilogi jagi áigge dávjjit ah' dávjjit gohčodan namahusain *grammatikalisašuvdna*. Sammallahti (2007 s.v. *grammatikalisašuvdna*) sániiguin dat mearkkaša proseassaid, main «morfema mearkkašupmi šaddá abstrávttabun ovdamearkka dihte nu ahte substantiivva sojahanhámis šaddá postposišuvdna (ovdamearkka dihte *rádjái* ol.ill. > *rádjai* postposišuvdna) dahje go sátni *guoibmi* lea dolin šaddan máñggaidlogu komitatiivva kásusgeažusin». Morfologiija geahččanguovllus grammatikalisašuvdnii gullá dávjá dat, ahte iehčanas morfemat suddet oktii eará sániiguin ja šaddet eahpeiehčanas affiksan dego mat máñggaidlogu komitatiivva geažusin *-(i)guin* mii lea ovdal leamaš postposišuvdna.

Grammatikalisašuvdna lea eahpitkeahtá okta dábáleamos ja lunddoleamos historjjálaš morfologiija proseassain, muhto dasa lassin gávdno maiddá phenomena man sáhtá karakteriseret grammatikalisašuvnna vuostegeahčín, ng. *degrammatikalisašuvdna*. Norde (2009: 120) mielde degrammatikalisašuvdna lea máñggaoasat rievdan mas giellaoahpalaš morfema oazžu eanet autonomiija ja šaddá nie unnit giellaoahpalažžan. Okta dovdoseamos morfema maid degrammatikalisašuvnna dutkit stuorra máilmmis leat gieđahallan lea leamaš davvisámegiela *haga*, mii lea gárggiidan nuppe guvlui go kásusaffivssat ja adposišuvnnat dábálaččat. Dološ sámi abessiivva kásusgeažus lea luovvnan iehčanas sátnin, postposišuvdnan ja nuoramus buolvva gielas muhtumin maid preposišuvdnan (*báiddihaga* > *báiddi haga* > *haga báiddi*). Nubbi ovdamearka lea Guovdageainnu suopmana *naga* 'dielku; bázahus', mii lea suorggidansuffiksa mii lea šaddan dahje šaddamin iehčanas substantiivan (*varranaga* → *varranagat* 'varradielkkut' → *naga* 'dielku').

Iežan ovdaságas buvttán ovdan ja guorahalan ain eanet davvisámegiela morfemaid, mat orrot muhtun muddui luovvnan iehčanas morfemaid guvlui. Dakkárat leat ovdamearkka dihte vearbaabessiiva geažus *-keahtá* ja gerundda geažus *-(d)ettiin*, mat oidnojit muhtumin sátnepárain dego mat *bora- ja jugakeahtá* ja *hála- ja čáledettiin*. Dákkár morfemat leat davvisámegielas logiid mielde, ja muhtun veardde maiddá eará sámegielain dego mat anárašgiela gihpuin *pärni- já nuorâvuotâ* ja julevsámegiela *bielje- ja gieladibme*. Guorahalan dan man dihte aiddo sámegielain.